

станоўчай выніковасцю (арыентаваны на вынік, калі нікалі вядуць падлік вынікаў, цікавасцю не толькі сваімі вынікамі, але і вынікамі іншых); адсутнасцю пастаяннага самакантролю (баяцца невыніковых накідванняў, памылак); сюжэт іх стамляе адзінаобразнасцю, а падтрымаць на патрэбным узроўні, умацаваць пры неабходнасці матывацыю не спрабуюць, не эксперыментуюць, гуляюць шаблонна, не шукаюць новыя спосабы гульнявых дзеянняў, маюць нястачу ў падтрымцы збоку ў любой пазітыўнай форме праяўлення; кароткачасовасцю гульні.

Дзеці шасцігадовага ўзросту ва ўмовах групавой гульні праяўляюць высокую і вышэй за сярэдні ўзровень настойлівасць часцей (40 %

ад агульнай колькасці гульцоў), чым ва ўмовах адзіночнай і парнай гульні (34 % і 33 %).

У цяжкім гульнявым становішчы, якое паграбуе валявых намаганняў у дасягненні гульнявой мэты, дзеці шасцігадовага ўзросту праяўляюць настойлівасць нізкага і ніжэй за сярэдні ўзрост.

SUMMARY

Consider are types dependence of persistence of children of six-years, definition over use of the methodic N. A. Klimovich «Save drown». Describe the conditions in game, when assisted manifestation of persistence Established the fact's: in single game and game in pairs children of six-years are manifestation of persistence lower than in game in group.

УДК 159.937.5-053.4:78

А. В. Бандарчук

АСАБЛІВАСЦІ ВЕРБАЛЬНЫХ ЗНОСІН МУЗЫЧНАГА КІРАЎНІКА З ДЗЕЦЬМІ ДАШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ

Характэрнай асаблівасцю сучаснага развіцця выхаваўча-адукацыйнай сістэмы з'яўляецца яе гуманізацыя. Дадзеная тэндэнцыя абумоўлівае актуальнасць праблемы педагогічных зносін. Заснавальнік педагогічнай псіхалогіі К. Д. Ушыньскі пісаў, што ў выхаванні ўсё засноўваецца на асобе выхавальніка, таму што выхаваўчая сіла выліваецца толькі з жывой крыніцы чапавечай асобы [1]. Адметную ролю асобы педагога, яго зносін з дзецьмі ў іх псіхічным развіцці адзначаюць як сучасныя, айчынныя, так і замежныя даследчыкі [2–4 і інш.]. У апошнія гады навукоўцы справядліва ўказваюць на важную ролю педагогічных зносін ва ўмацаванні псіхалагічнага здароўя дзяцей [5 і інш.], што абумоўлівае неабходнасць працоўкі эфектыўнага стылю дзейнасці. І не выпадкова, што ў цяперашні час многія даследчыкі звяртаюцца да праблемы індывідуальнага стылю педагогічных зносін [6–7 і інш.]. Разам з тым амаль не даследаваны індывідуальны стыль зносін музычнага кіраўніка з дзецьмі дашкольнага ўзросту. Не вывучана выкарыстанне ім вербальных і невербальных спосабаў зносін з выхаванцамі ў працэсе кіраўніцтва дзіцячай музычнай дзейнасцю. Яе важнасць для развіцця асобы дашкольніка абумоўлена як псіхалагічнымі характарыстыкамі дзяцей дадзенага ўзросту, так і спецыфікай музычнага мастацтва (Б. В. Асаф'еў, Я. В. Назайкінскі, Б. М. Цяпкоў, Н. А. Вятуліна, В. П. Радынава, К. У. Тарасава, А. В. Кенеман, Е. А. Панько, А. Л. Гуткоўская, А. Р. Рэмзіоў-

ская, Л. С. Хадановіч; К. Орф, З. Кодай і інш.).

Мэта нашага даследавання – вывучэнне асаблівасцей прафесійных зносін музычных кіраўнікоў з дзецьмі старэйшага дашкольнага ўзросту. У ходзе даследавання выкарыстоўваўся комплекс метадаў, які ўключаў назіранне, ацэначнае шкаліраванне, кантэнт-аналіз характарыстык дзяцей, тэсціраванне, анкеціраванне, метадавы статыстычны апрацоўкі Фішэра.

На аснове аналізу спецыяльнай літаратуры і папярэдняга аналізу зносін музычных кіраўнікоў з дзецьмі на занятках была распрацавана праграма назірання, якая дазваляла фіксаваць вербальныя і невербальныя ўздзеянні педагога. Пры распрацоўцы праграмы ўлічваліся матэрыялы конкурсу музычных кіраўнікоў, непасрэдных назіранняў і аналізу відэазапісаў музычных заняткаў. У дадзеным артыкуле мы прыпынімся на выніках даследавання прамых і ўскосных вербальных уздзеянняў.

Пад прамымі ўздзеяннямі педагога разумеюцца такія, што прама звернуты да выхаванца, так ці інакш тычацца яго паводзін і ўзаемаадносін. Пад ускоснымі – уздзеянні праз іншых асоб, адпаведную арганізацыю сумеснай дзейнасці пры дапамозе гульні, узятай на яе выхаванцам ролі [8].

Да прамых уздзеянняў намі былі аднесены наступныя: паведамленне інфармацыі; тлумачэнне, указанне, рэпрадуктыўнае і праблемнае пытанне; адказ на пытанне; рэпрадуктыўнае і творчае заданне; параўнанне; абагульненне; дапамога; дапаўненне і ўдакладненне; напамін; падказка; парада; просьба; папярэджванне аб

магчымых памылках; наўмыснае дапушчэнне памылкі; стымуляванне ўзаемадапамогі паміж дзецьмі; унясенне спаборніцкага элемента ў дзейнасць дзяцей; слоўнае прыпадабненне характару гучання музыкі; ацэнка «адабрэнне»; «падбадзёрванне»; «заахвочванне»; «згода»; прадугаданая станоўчая ацэнка; апасродкаваная ацэнка; «адмаўленне»; «заўвага»; нявызначаная ацэнка; «ганьбаванне»; «насмешка»; «папярэджванне аб пакаранні»; «пакаранне»; прадугаданая адмоўная ацэнка і адсутнасць ацэнкі. Да ўскосных – ускоснае паведамленне інфармацыі; тлумачэнне; указанне; рэпрадуктыўнае і праблемнае пытанне; адказ на пытанне; рэпрадуктыўнае і творчае заданне ва ўскоснай форме; ускоснае параўнанне; абгульненне; дапамога ва ўскоснай форме; ускоснае дапаўненне і ўдакладненне; напамін; падказка ва ўскоснай форме; ускосная парада; просьба; папярэджванне аб магчымых памылках; наўмыснае дапушчэнне памылкі; стымуляванне ўзаемадапамогі паміж дзецьмі ва ўскоснай форме; ускоснае ўнясенне спаборніцкага элемента ў дзейнасць дзяцей; слоўнае прыпадабненне характару гучання музыкі; жарт, гумар; мастацкае слова; ускосная ацэнка «адабрэнне»; «падбадзёрванне»; «заахвочванне»; «згода»; прадугаданая станоўчая ацэнка; апасродкаваная ацэнка; «адмаўленне» і «заўвага» ва ўскоснай форме.

У даследаванні прымалі ўдзеп 50 музычных кіраўнікоў дашкольных устаноў і дзеці старэйшага дашкольнага ўзросту.

Аналіз вынікаў даследавання даў нам падставу выдзеліць 4 тыпы музычных кіраўнікоў у залежнасці ад перавагі прамых ці ўскосных спосабаў уздзеяння на дзяцей і ступені выяўленасці накіраванасці на развіццё творчасці дзяцей у музычнай дзейнасці.

Рэпрадуктыўна-дыдактычны тып

Да дадзенай катэгорыі музычных кіраўнікоў мы аднеслі тых, якія маюць на ўвазе навучанне як сродак адукацыі і выхавання дзяцей, выкарыстоўваюць на музычных занятках галоўным чынам прамыя ўздзеянні. Не арыентаваны на развіццё творчасці дзяцей. У групу ўвайшлі 15 чалавек.

Рэпрадуктыўна-гульнявы тып

У дадзеную групу ўвайшлі педагогі, якія скіраваны на гульні як сродак адукацыі і выхавання дзяцей, ужываюць у адносінах да дзяцей пераважна ўскосныя ўздзеянні. Не выкарыстоўваюць творчыя заданні на музычных занятках. У групу ўвайшлі 10 чалавек.

Творча-дыдактычны тып

Да дадзенай катэгорыі музычных кіраўнікоў мы аднеслі тых, якія скіраваны на навучанне як сродак адукацыі і выхавання дзяцей, выкары-

стоўваюць на музычных занятках галоўным чынам прамыя ўздзеянні. Арыентаваны на развіццё творчасці дзяцей. У групу ўвайшлі 14 чалавек.

Творча-гульнявы тып

Дадзеную групу склапі педагогі, якія скіраваны на гульні як сродак адукацыі і выхавання дзяцей, ужываюць у адносінах да дзяцей пераважна ўскосныя ўздзеянні. Выкарыстоўваюць творчыя заданні на музычных занятках. У групу ўвайшлі 11 чалавек.

Адрозненні паміж дзвюма групамі музычных кіраўнікоў, якія выкарыстоўваюць ускосныя спосабы ўздзеяння на дзяцей, статыстычна значныя (педагогі дыдактычнага, рэпрадуктыўнага творчага тыпаў, і музычныя кіраўнікі гульнявога рэпрадуктыўнага і творчага тыпаў): $F=38,2 > 2,94$ пры $p < 0,01$. Адрозненні паміж дзвюма групамі педагогаў, якія адзначаюцца накіраванасцю, таксама статыстычна значныя (музычныя кіраўнікі творчага дыдактычнага і гульнявога тыпаў і педагогі рэпрадуктыўнага дыдактычнага і гульнявога тыпаў): $F=4,2 > 2,94$ пры $p < 0,01$.

Для далейшага даследавання было вылучана 10 чалавек з кожнай падгрупы, тыпы якіх па вышэйапісаных параметрах былі найбольш выяўленымі.

Вынікі вывучэння частаты выкарыстання педагогамі розных тыпаў прамых і ўскосных вербальных уздзеянняў змешчаны ў табл. 1.

З табліцы бачна, што ў музычных кіраўнікоў усіх тыпаў сярод вербальных уздзеянняў на дзяцей пераважаюць указанні і пытанні.

Даследаванне паказала наяўнасць адрозненняў у выкарыстанні музычнымі кіраўнікамі розных тыпаў прамых і ўскосных вербальных уздзеянняў у адносінах да дзяцей у музычнай дзейнасці. Было выяўлена, што педагогі творча-дыдактычнага і рэпрадуктыўна-дыдактычнага тыпаў выкарыстоўваюць пераважна прамыя сродкі ўздзеяння на старэйшых дашкольнікаў. Адрозненні статыстычна значныя ($F=242,6 > 2,41$ пры $p < 0,01$; $F=174,5 > 2,41$ пры $p < 0,01$). Знойдзены адрозненні ў выкарыстанні музычнымі кіраўнікамі розных тыпаў азначаных вербальных сродкаў уздзеяння.

Ужыванне найбольшай колькасці творчых заданняў зафіксавана ў педагогаў творча-дыдактычнага і творча-гульнявога тыпаў, найменшай – у музычных кіраўнікоў рэпрадуктыўна-дыдактычнага тыпу. Адрозненні статыстычна значныя ($F=5,36 > 4,85$ пры $p < 0,01$; $F=4,43 > 2,97$ пры $p < 0,05$). Частае аказанне дапамогі дзецям на музычных занятках выкарыстоўваюць педагогі рэпрадуктыўна-гульнявога тыпу, рэдка – музычныя кіраўнікі творча-гульнявога і творча-дыдактычнага тыпаў. Адрозненні статыстычна значныя ($F=5,3 > 4,85$ пры $p < 0,01$; $F=3,82 > 2,97$ пры $p < 0,05$).

Таблиця 1

Частота використання музичними кірауниками прамых і ускосных вербальных уздзеянняў

Уздзеянні	Частота выкарыстання ў музичных кіраўнікоў розных тыпаў								Усяго	
	рэпрадуктыўна-дыдактычны тып		рэпрадуктыўна-гульнявы тып		творча-дыдактычны тып		творча-гульнявы тып			
	П.	У.	П.	У.	П.	У.	П.	У.	П.	У.
1	73	1	20	84	114	-	45	50	252	135
2	124	-	28	24	78	-	36	20	266	44
3	368	1	78	105	348	-	154	106	948	212
4а	161	2	20	76	165	-	64	61	410	139
4б	97	-	63	50	125	1	35	58	320	109
5	23	-	12	12	27	-	3	4	65	16
6а	111	-	19	63	125	-	53	41	308	104
6б	1	-	1	1	31	1	6	24	39	26
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	36	-	20	20	53	-	27	36	136	56
9	77	-	36	19	29	-	8	10	150	29
10	13	-	3	2	17	-	6	4	39	6
11	5	-	1	3	22	-	4	7	32	10
12	47	-	19	23	72	-	8	17	146	40
13	35	-	9	4	23	-	8	8	75	12
14	59	-	46	59	76	-	34	42	215	101
15	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	-	-	-	3	1	-	-	-	1	3
18	5	-	-	-	2	-	-	-	7	-
19	1	-	-	-	2	-	2	1	5	1
20	-	-	-	6	-	-	-	-	-	6
21	-	2	-	22	-	2	-	29	-	55
22а	128	-	64	40	127	1	55	83	374	124
22б	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22в	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
22г	8	-	12	6	14	-	5	5	39	11
22д	1	-	-	-	2	-	-	-	3	-
22е	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22ж	16	-	10	1	12	-	5	3	43	4
22з	20	-	5	4	15	-	2	3	42	7
22і	7	-	5	-	3	-	-	-	15	-
22к	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22л	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
22м	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22н	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22п	19	-	18	-	27	-	22	-	86	-
Усяго	1435	6	489	628	1511	5	582	613	4017	1252

Умоўныя абазначэнні:

Вербальныя ўздзеянні педагога:

П. – прамыя; У. – ускосныя.

1 – паведамленне інфармацыі;	11 – напамін;	19 – слоўнае прыпадабенне характару гучання музыкі (выкарыстанне вялікага слоўніка, слоў-эпітэтаў для характарыстыкі эмацыянальна-вобразнага зместу музыкі);	д) прадугаданая станоўчая;
2 – тлумачэнне;	12 – падказка;	20 – жарт, гумар;	е) апасродкаваная;
3 – указанне;	13 – парада;	21 – мастацкае слова;	ж) адмаўленне;
4 – пытанне:	14 – просьба;	22 – ацэнка:	з) заўвага;
а) рэпрадуктыўнае;	15 – папярэджанне аб магчымых памылках;	а) адабрэнне;	и) нявызначаная;
б) праблемнае;	16 – наўмыснае дапушчэнне памылкі;	б) падбадзёрванне;	к) ганьбаванне;
5 – адказ на пытанне;	17 – стымуляванне ўзамадапамогі паміж дзецьмі;	в) заахвочванне;	л) насмешка;
6 – заданне:	18 – унясенне спаборніцкага элемента ў дзейнасць дзяцей;	г) згода;	м) папярэджанне аб пакаранні;
а) рэпрадуктыўнае;			н) пакаранне;
б) творчае;			о) прадугаданая адмоўная;
7 – параўнанне;			п) адсутнасць ацэнкі.
8 – абагульненне;			
9 – дапамога;			
10 – дапаўненне;			

Функції выкарыстання музычнымі кіраўнікамі прамых і ўскосных вербальных уздзеянняў

Прамыя і ўскосныя вербальныя ўздзеянні	Функцыі выкарыстання ў музычных кіраўнікоў розных тыпаў				Усяго
	рэпрадуктыўна-дыдактычны тып	рэпрадуктыўна-гульнявы тып	творча-дыдактычны тып	творча-гульнявы тып	
Прамыя	1,2,3,5,6,7,8,9,10,13	1,2,3,5,6,7,8,9	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,13	1,2,3,5,6,7,8,9	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,13
Ускосныя	1,2,5,6,8	1,2,3,4,5,6,7,8,9	2,3,7	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12

Умоўныя азначэнні

Функцыі ўздзеянняў педагога на дзяцей:

1 – інфармацыйная;	5 – арганізацыйная;	9 – выхаваўчая;	13 – функцыя замацавання навыхаў (трэніроўкі).
2 – развіцёвая;	6 – кіруючая;	10 – дысцыплінуючая;	
3 – стымулюючая;	7 – кантрольна-ацэнная;	11 – гнастычная;	
4 – рэгулюючая;	8 – навучальная;	12 – карэктуючая;	

Адрозненні ў частаце аказання дапамогі дзецям у педагогаў розных тыпаў можна растлумачыць асаблівасцямі іх уплыву на развіццё творчасці дашкольнага ўзросту. Ужыванне найбольшай колькасці падказак у розных відах музычнай дзейнасці характэрна для педагогаў творча-дыдактычнага тыпу, найменшай – для музычных кіраўнікоў творча-гульнявога тыпу. Адрозненні статыстычна значныя ($F=3,4 > 2,97$ пры $p < 0,05$). Акрамя таго, зафіксаваны адрозненні ў выкарыстанні педагогамі розных тыпаў адзнак «заўвага» і «адмаўленне». Выяўлена, што часцей за іншых ужываюць адзнаку «заўвага» музычныя кіраўнікі рэпрадуктыўна-дыдактычнага тыпу, радзей за іншых – педагогі творча-гульнявога тыпу. Адрозненні статыстычна значныя ($F=4,36 > 2,97$ пры $p < 0,05$). Частае выкарыстанне адзнакі «адмаўленне» ў адносінах да дзяцей на музычных занятках характэрна для музычных кіраўнікоў творча-дыдактычнага тыпу, радзей – для педагогаў творча-гульнявога тыпу. Адрозненні статыстычна значныя ($F=3,82 > 2,97$ пры $p < 0,05$). Рэдкае ўжыванне музычнымі кіраўнікамі творча-гульнявога тыпу адзнак «заўвага» і «адмаўленне» звязана, на наш погляд, з іх накіраванасцю на гульню. Даследаванне паказала, што педагогамі найбольш часта выкарыстоўваецца адабрэнне ў якасці адзнакі дзейнасці дзяцей. Не ўжываецца музычнымі кіраўнікамі ўсіх тыпаў параўнанне, наўмыснае дапушчэнне памылкі, ацэнка «падбадзёрванне» і апасродкаваная ацэнка. Акрамя таго, не выкарыстоўваюцца і такія адмоўныя ацэнкі, як ганьбаванне, папярэджанне аб пакаранні, пакаранне, прадугаданая адмоўная ацэнка. У працэсе даследавання мы заўважылі, што значная колькасць педагогаў розных тыпаў часцей за ўсе даюць фармальную, агульную, недыферэнцаваную ацэнку дзейнасці дзяцей.

У працэсе даследавання намі былі таксама вывучаны асаблівасці выкарыстання ў адносінах да дзяцей азначаных прамых і ўскосных сродкаў уздзеяння ў музычных кіраўнікоў розных тыпаў. Былі выяўлены адрозненні ва ўжыванні заданняў у прамой і ўскоснай форме ў

педагогаў розных тыпаў. Аказалася, што творчыя заданні ў прамой форме часцей за іншых выкарыстоўваюць музычныя кіраўнікі творча-дыдактычнага тыпу, радзей за іншых – педагогі рэпрадуктыўна-дыдактычнага і рэпрадуктыўна-гульнявога тыпаў. Адрозненні статыстычна значныя ($F=5,73 > 4,85$ пры $p < 0,01$). Частае ўжыванне творчых заданняў ва ўскоснай форме зафіксавана ў музычных кіраўнікоў творча-гульнявога тыпу, рэдкае – у педагогаў рэпрадуктыўна-дыдактычнага тыпу. Адрозненні таксама статыстычна значныя ($F=8,2 > 4,85$ пры $p < 0,01$).

Намі былі прааналізаваны функцыі ўздзеянняў музычных кіраўнікоў на дзяцей. Вынікі вывучэння змешчаны ў табл. 2.

З табліцы бачна, што ўсе педагогі выкарыстоўваюць пераважна вербальныя ўздзеянні на дзяцей з такімі функцыямі, як навучальная і развіцёвая.

Рэдка ўжываюцца ўздзеянні з рэгулюючай, выхаваўчай, гнастычнай і карэктуючай функцыямі. У музычных кіраўнікоў рэпрадуктыўна-дыдактычнага і творча-дыдактычнага тыпаў зафіксаваны прамыя вербальныя ўздзеянні з функцыяй замацавання навыхаў (трэніроўкі). Акрамя таго, у педагогаў творча-дыдактычнага тыпу вылучана выкарыстанне прамых уздзеянняў з дысцыплінуючай функцыяй. У педагогаў творча-гульнявога тыпу выяўлена тэндэнцыя ўжывання прамых і ўскосных вербальных уздзеянняў з гнастычнай і карэктуючай функцыямі. Даследаванне паказала, што музычнымі кіраўнікамі творча-гульнявога тыпу выкарыстоўваюцца амаль усе функцыі ўздзеянняў на дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту ва ўскоснай форме.

ЛІТАРАТУРА

1. Ушинский К. Д. Собр. соч. В 6 т. М., Л., 1948. Т. 2.
2. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. М., 1979.
3. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении. М., 1987.
4. Кондратьева С. В. Проблемы психологической регуляции педагогической деятельности и общения // Психология. 1996. № 4.

5. Коломинский Я. Л., Коростелева Т. М., Панько Е. А., Шишкина В. А. «Пралеска» – программа физического и психологического здоровья детей // Адукацыя і выхаванне. 2000. № 12.
6. Мерлин В. С. Индивидуальный стиль общения // Психологический журнал. 1982, № 4.
7. Исмагилова А. Г. Стиль педагогического общения воспитателя детского сада // Вопросы психологии. 2000. № 5.
8. Панько Е. А. Воспитатель детского сада: Психология. Мн., 1998.

SUMMARY

The styles of socializing of musical administrators of reproductive-didactical, reproductive-game, creative-didactical and creative-game types are characterized. It is analyzed how they use direct and indirect means of verbal communication and functions of their utilization in relation to the children shortly before school age.